

ABLAKISMERETSÉG.

Elbeszélés, levelekben.

Kunoss-tul.

(Folytatás.)

Pest, nyárelő 4ikén 1838.

Dr. Z—, Kardosnak.

Irom kegyednek utolsó hivatalos leveletem, azon örvendetes ujsággal, hogy Domy barátunk egészen fölgyógyult. Ohajtottam volna, pár nappal előbb segíthetni őt azon lélekerőre, mellyel birnia szükséges, ama' lesujtó hírek meghallgathatása végett, miket neki már jóval előbb tudtára kell vala adnom. De azt e' pillanatig nem cselekedhetem; most pedig ő rá nézve ugy is késő volna. — Tömördy tanácsos ma szándékozik oltárhoz vezetni Szenődy Olgát, melly alkalomra engem kért vala meg vőféül, mítsem tudván azon viszonyrul, mi engem Domyhoz, mint egykori tanulóársamhoz 's jóltevőmhez köt. Nekem szívenem fekszik barátom boldogsága; 's minthogy ő most már semmikép nem segíthetne a' dolgon: kötelességemnek érzem, őt nem csak előbbi nyavalyájába visszaeséstül, hanem talán egész életére kinyuló boldogtalanságtul is megmenteni; annyival inkább, mert Olga is áldozatul esik, ha közbe nem lépek. Igen; én akadályozni fogom az esküvést, legalább néhány napra; 's ez idő közben czélszerű lépéseket tehetend barátunk ön és Olga boldogságának kieszközlésére. — Ezeket megnyugtatóul kegyednek, ha talán valamikép tudomására jutna ama' veszély hire, melly az egymásért lángoló két szerelmes jövődjét fenyegeti.

Igaz tisztelője Dr. Z—.

Pest, nyárelő 5ikén 1838.

Domy, Kardosnak.

Barátom! Elvesztém azt, mi életemnél becsebb, mi előttem a' világ kincsözönénél drágább; mi életem 's gazdagságom vala leendő; elvesztém Olgát! Nagy átoknak kell rajtam feküdni, hogy azon egyetlen birhatására, kit annyi száz közül magát kedvelék meg, kit egyedül szerettem és imádtam, — hogy annak bírására érdemetlen vagyok; hogy egy olly ember, nem, egy olly ördög, mint Tömördy, szabadon dulhatá föl mennyemet. Tegnap hurezoló áldozatra Olgát. Igen; tegnap.

'S én ennek szentfanuja valék; és nem gyilkolám meg a' szörnyeteget! — Ott ülék délután ablakomban, 's vártam Olga megjelenését, ki délelőtt csak redőnyei közt láttatá magát. Egyszerre, mintegy hat óra tájon megpillantám őt, hálószobája nyitott ablakánál, szokatlan pompásan öltözködve; halványan, 's mint sejtém siránkozó szemekkel. Azt gondolám, a' méltatlankodó gyám keserité meg. Mikép is álmódhattam volna egyébrül! Én gyönyörűséget találtam az igéző termet szemlélesemben, 's csintalankodva egy esókot röpíték hozzá. Erre hirtelen keltjút, 's benne őt 's a' tanácsost láttam ülni. Alig egy óra mulva három hintót láték a' házba menni. Elöl Tömördyé volt. Kiváncsian tekintgettem át; de a' csukott redőnyü ablakoknál csak néha pillantottam meg személyeket, a' nélkül, hogy arczvonaataikat kivehettem volna. Olga azonban egyszer sem jelent meg: mi nekem némi aggodalmat szerze. Azt hívéim ugyan is, hogy valamely társaságban hirtelen baja érkezett, 's a' másik két kocsin kísérek voltak. — Este tudtam meg a' valót. Z— barátom 's orvosom levert lélekkel jöve hozzám, 's némi előkészítő beszélgetés után tudtomra adá a' történeteket. Gondolhatod kedves Kardosom, mint lázítá föl egész valómat. Dühöngeni szerettem volna, 's véreben fürdeni a' gaz Tömördynek. Csudáлом, hogy meg nem örültem fájdalom és bosszuvágy miatt. Orvosom nagy fáradsággal tudott visszatartóztatni, hogy üdvösségem elrablóját tüstint számadásra ne vonjam; leginkább sükerült neki megnyugtatósam az által, hogy — mint mondá — Tömördy az uzsona után nem jól érzé magát 's tüstint ágyba kívánczóék, hogy tehát illetlenség volna illy állapotban bosszulnom meg magamat. Be kell várni, ugymond, mig baja elmulik, 's holnap szólítani sikra. — Igen de az éjszaka! kiálték indulatoskodva. — Ó mozdulni sem fog reggelig; viszonza becsületszavával erősité állítását. Én mindent megakartam előzni, folytatá bizodalmas hangon, de a' sors nekem is utamba lépett, 's Tömördy kedves csemegéje, délben nem, csak uzsonakor került asztalra. Ezzel bizodalmason megszorítá jobbjomat és elshant. Sokáig gondolatza-

varban kelle merengnem távozta után, mert inasom térített magamhoz, midőn vetköztetni jött. Nem volt még kedvem lefeküdni. Öltözötten kidültem ablakombul 's kémlelém az átellenes házat, mellynek csak két ablakából, Olga előbbi hálószobajaébül látszék világosság. Kicsinyenkint megritkultak az utcán járó emberek, 's ekkor egyszerre megnyílt az átellenes ablak. Egy termet, Olgáéhoz hasonló, állott velem szemközt, sokáig, mozdatlanul. Én semmi jelet, semmi hangot nem mérslék; féltem hogy csalatkozom az alak személyében. Végre távozek átellenesném; vilgágos lön az oldalszoba, 's a' kinzött szív reszketeg hangjain, csendes síri zengeménykép hallám a' hangversenyi gyakorlaton általam tapsolatlanul hagyott „titkos szerelem“ dalt. — E' pillanatban megtudtam volna halni. Elég elszántnak érzém magamat mindenre. Olgát birnom kell. Igen ő senki másé nem lehet e' világon, ha engem úgy szeret, mikép én őt. 'S azt még ez éjel meg kell vala tudnom. Egy percz alatt elhatározám magamat. Senkitül észre nem véve odahagyám a' házat. Szerencsémre a' lámpagyújtó létráját az ellenház lámpavasához lelém támasztva. Ennek segítségével a' hálószoba ablakáig juték, 's a' zongorázó Olgán kívül senki mást nem sejtván, további okoskodás nélkül beléptem. Olga egyszerre elnémult, midőn az oldalszobába lopóznia láta; ijedség 's meglepetés szoborrá tették. Csak bocsánatesdeklésem után jött magához, 's a' szerelem és női szemérem visszátartózkodási harcza közt, ingadozó léptekkel járult előmbe. Minnek idéznem a' beszélgetést, melly e' titokteljes éjszakán közöttünk folyt. Elég tudatnom, hogy neki szerelmemet megvallottam; hogy az ő birásáért életemet is kockáztatni kijelentettem; hogy e' bilincsekbül kiszabadítani, mellyekbe gázság 's embertelenség, zsarnokhatalommal keríték, — esküvel fogadtam, 's hogy tőle mindezért csak szerelmet kívántam. 'S én a' halandók legboldogabbika, mátkacsókkal 's szerelme és hűsége biztositékával gazdagon tértem hajlokomba. — Most azokrul intézkedem mik terveim valósítására szükségesek. — Legelőször is Tömördynek irtam, a' következőt:

T a n á c s o s u r !

Őn olly alávalóságot követett el, mellyre törvényeinkben ugyan nincs büntetés, mellyet azon-

ban, mint a' legtermészetellenibb vétket, az emberiség egyhangulag kárhozzat. Ön t. i. egy elhagyatott ártatlan lány lelken hatalmaskodék, 's magát az erkölcsi szabadság rablójává tette. Én tehát, mint emberbarát, egyszersmind pedig Szenődy Olgának nyilatkozott jegyese, Önt, mint hazaárulót és tolvajt, becstelennek nyilatkozatom, mint jegyesi jogaim ellen gonosz alatomossággal vétkezettet pedig ma délutáni 7 óraker tudjon házánál adandó fegyveres elégtételre fölszólitom; olly világos kikötéssel, hogy azt semmi ürügy alatt mellőznie vagy kikerülnie nem szabad; különben uton utfélen gúnytárgya 's áldozata lehet pulyaságának. Azon hiedelemmel, hogy tanácsos ur a' fön kitett helyen 's időben elégtételt adand: viadaltanummal együtt, — mirül időközben Ön is gondoskodjék, — mulhatlanul megjelenendek.

D o m b y G y u l a .

E' levelet ma reggeli 8 óraker küldém át Tömördynek. Már végrendeletet is készítettem. Biztosítom abban Olga jövődjét is. Ha veszni talállok: irópolczom baloldali harmadik fiókjában fogjátok azt lelmi. Történjék bármi, Tömördynek minden esetre le kell mondania Olgáru, irásban, a' párviadal előtt; 's így, ha enyim nem: övé sem leend. Légy szives számomra annyi pénzt összecsinálni, mennyi csak hirtelenében tőled kitelik. Ha életben maradok: rögtün el kell utaznom, 's így szükségem lesz költségre, — különösen, mert Olgát is magammal viszem. Pestruél egyenesen hozzád hajtatok. Légy tehát készen elfogadásunkra. Még némelly itteni dolgaimat kell elintéznem. Hogy tehát az időbül ki ne fogyjak, félbenszakasztom levelemet. A' viszonlátásig! Siron innen, vagy siron túl!

I g a z b a r á t o d D .

P e s t , n y á r e l ő 5 i k é n 1 8 3 8 .

O l g a , T á r k o n y E t e l k á n a k .

Egy különös éjszakát virasztottam keresztül, barátném! Különöset mint meny — — nem! nem mondom ki ez előttem utálatos szót. Hisz én nem vagyok, én nem voltam menyasszony. Én Domy kedvese valék, 's Domy jegyesevé lettem. — Meg ne ijedj, Etelkám, hogy illy zavarosan, illy előttd érthetlenül kezdem soraimat. Én egészen birom életemet; legfőlebb kissé bágyadt vagyok. De ez

nem csuda; hisz álmatlanul föltém az éjszakát. Ah! nekem szép, kedves, imádott vendégem volt ez éjel. Gondolnád: lelkek? Nem, barátném, ember, anyagi szívvél, lélekkel. Neve — Domby. Lásd örökké csak ő róla szeretnék csevegni. De te tudni ohajtod, mint vagyok gyámommal; mikép viseltem a' mult napi átkot; mert azt áldásnak nem nevezhetem. Fásult kebellem türtem mindent; hagyta magammal cselekedni mint gyermek. Esküim szavait az egyházi férfi tekintete mondatá el velem; azonban érzem, hogy szívem ellene szólt ajakimnak. Megtörtént a' szertartás, egész titkosan, csak mintegy hat személy jelenlétében. Otthon uzsona várakozott ránk. Gyámom diadalmasan éldele a' fölfordított csemegéket. Azonban egyszerre rosszul érzé magát, 's ágyba kívánczokék. Vendégink aggódni látszottak; de miután a' kissé nyugtalankodottnak szemekre csendes álm szállt; részint szerencsekívánatuk, részint sajnálkozásuk kifejezésével egymás után eloszlottak. Utolsó vala köztök vőfelem, Domby barátja 's orvosa. Ez titkolódzó hangon mondá: A' tanácsos ur holnap délutáni 5 óráig fog aludni. Domby hasznára tudja talán fordítani ez időt. Én sietek, tudatni vele e' körülményt. Ezzel távozott. — Eleinte némileg aggódtam Tömördy élete miatt; de láttam, hogy semmi változás nem éri, 's megnyugodtam. Az én szemeimre azonban semmikép nem jöve álm. Sokáig tünődtem jövődóm fölött; mintegy öntudatlan kinyitám ablakaimat; 's im átellenemben Domby álla, szinte nyitott ablaknál. Nem mertünk egymásnak semmi jelt adni. Utóbb zongorámhoz ültem; 's im egyszerre férfialak lép be hozzám hálósobámbul. Ő volt. Isten sughatá neki e' gondolatot. Én hittem hogy el fog jőni; 's mégis úgy meglepett! Nem tudtam szólni öröm és fűdség miatt. De ő felbátorita. Olly édesek, olly lelkesítőek valának szavai! Mindenre késznek érzem magamat. Hisz én őt szeretem! Talán, kedves Etelkám, néhány hónap mulva egy egészen idegen hazából veended soraimat; mert Domby azt mondá; mi messze el fogunk utazni. Ő, röviden el fogja intézni Tömördyvel e' dolgot, 's én az egyházi kötelektől is oldozva ismét szabad, 's szívem kívánsága szerint övé lehetek. Igen, kedves Etelkám, irt is már levelet gyámomnak. De ez még mindegyre alszik. — Örülj édesem! annyi

szenvetés után, úgy látszik, én is boldog leendek. 'S ah, mily jó, — boldognak lenni! 'S mennyire boldogíthatja Dombynak egyetlen csókja is barát-nédát! Olgát.

(Vége következik.)

EGY AGGLEGÉNY' GONDOLATI.

„Cselekedjél meggyőződésed szerint!“ ezt az emberek valami szent 's igen üdvös életmaximának tartják; pedig ha tekintjük, mily botor, vizsás dolgokrul van számos ember a' legtökéletesben, a' legléleknyugtatóbban meggyőződve, ez egész maxima felette haszonvehetlennek fog mutatkozni. Bármily iszonyu paradoxonnak tessék, azt merném állítani: jobb minden meggyőződés nélküli embernek lenni; de ugyan ez állítás is némi meggyőződés volna. Tanulj tehát kétkedni, 's midőn dolgozat e' részben a' legtovább vitted, legjobb lábón állasz; midőn saját értelmekben, eszedben, állításaidban, meggyőződésben a' legkétkedőbb vagy, akkor fog a' te értelmed, eszed, állításod, meggyőződésed legbiztosabb lábón állani.

Keserves állapot, arra rendelve lenni, hogy e' világra szülessünk valamivé, és megszületnünk, hogy legyünk semmi. Egyes ember' sorsa a' nélkül is: semmivé lenni előbb utóbb, 's csak tetteiben mentheti magát az örök semmiségtől.

SZERELMI LEVÉL.

Pájer-től.

Tollat fogék kezembe, —
Mikint határozám,
A' hódító leánynak
Meg írni jó-korán:

Ne merjen már tovább kísértetni,
Ne dűlja fel csöndes nyugalmamat;
Elég, ha meg vakíta százakat,
És nem szánt csába tőrbe ejteni.

De keblem lángra lobbant,
Meg törve volt eszem;
'S tudtom' kívül vezette
A' tollat enkezem; —

'S ah! én már nem tudhatom, mit írhaték;
Csak sejttem, — mert szívem dobog 's remeg
Mikint a' pajkos, csintalan gyerek —
Ha jó szüléi ellen vétkezék.

LITERATURAI VILÁG.

Marót bán, szomorujáték öt felvonásban, írta Vörösmarty Mihály.

(Folytatás.)

Bírálot tudja, hogy nem hálás dologba kezd, midőn műbírálatot ad munkája felett egy olly embernek, kit eddig semmi kritika sőt recensio sem bántott; pártosok' kezében levén az előtt az illyenek, kik ugy vélték, hogy a' melly pártfélnek munkájáról jót elmondani nem lehet, arról a' rosztat elhallgatni legjobb leszen. E' hallgatás okozá aztán, hogy a' kinek hőskölteményei kedveltek, balladái, románczai jók, versei gyönyörűek valának, drámai műveit is szivesen fogadhatónak vélte a' közönség; annál inkább, minthogy annak idején szöszatok is kezdtek hangzani, hogy a' dráma' becsmérteke nem a' színpad, (mit bir. — de igen fontos megkülönböztetéssel — némileg megenged), hogy a' mi V. drámáiban nem tesszik, azt megérteni a' közönségnek nincs elég izlése; a' mi homályos, annak mélysége' felfogására nincs belátása; a' mi rosznak látszik, abban csak az alaposan és mélyen fürkészní nem tudó ütközhetik meg 'stb. Bir. azonban az illy dolgokat 's minden effélet félretesz, 's az alaposágot összekötni iparkodandik azon méltánossággal, mellyel hogy írók mindenkor és mindenütt egymás iránt legyenek, annyira ohajlja, 's egyszersmind azon szigorúsággal, mellyel olly ember drámai műve iránt lenni elkerülhetlenül szükséges, ki a' magyar akademia által évenként kiadati szokott drámai jutalmakban minduntalan műbír, 's ki mégis, e' neki — 's lihetőleg méltán — tulajdonított színműtheoriái ismereteknél fogva, sem akarja átlátni, hogy midőn balladáitól, románczaitól, apró versezeitől a' színműráshoz fog, ki amott jókat adhatna, itt kontárkodik.

Ha bir. egy általános tekintetet vet jelen színműre, ítétele felőle ez: e' színmű iratott, hogy írva legyen, minden hivatás, a' genius' minden sugallata nélkül; iparkodó kezek által szorgalommal összerakott beszédhalom, lélek és belső élet nélkül; nem egy lélekvirág, mellybe az éltető nedv gyökereiből ágazik szét, mellyben az élet-erő belülről munkál 's a' külszepség csak a' beltökélynek szükségképi eredménye; csak csinált virág e' színmű, mellyre tarkán halmoztatnak a' külszinek, hogy a' néző rászédessék 's belülről a' színek alatt is életet véljen. Az, a' mi tulajdonkép a' játékban tragicum, bir. véleménye szerint, egyrészt Bódon fordul meg. E' szerencsétlen ember gyermekkorában ellopatik szülőitől 's elárultatik és olly emberek közé jut, hol lelke'nek egészen meg kell romlania, hol a' rosznak ellenállhatatlan hatalmat kell rajta vennie. Küzdés az ő lelkében nem megy véghez, melly megmutatná, hogy bukása csakugyan tragicum, 's lelkében a' jónak magvai is megvoltak, mellyeket ő hasztalanul iparkodott kifejtteni. Különbön is, hogy valamely ember' megbukása tragica' legyen, 's jónak belső sorsával, hogy az olly ember iránt némi sajnálkozási érdeket gerjeszteni. Általában e' Bód olly nyomorult gazember, hogy a' velebánásban a' szerzőnek egy mind két oldalról nagyon veszélyes dilemmába kellett keverednie:

ha t. i. bőséges öntudattal ruházta fel őt gazsága felől, karakteréből minden tragicum elvész, mert fontolgató gazember iránt sajnálatot nem érezhetünk, legfőlebb gazember által az emberiség iránt; de valami illyes czélról szó sincs a' játékban; — ha pedig más oldalról minden öntudatat gazságának megtagadja tőle a' szerző, karakteréből ismét minden tragicum elvész, mert ki minden küzdés nélkül hull a' lélekveszedelembé, az sajnálkozásunkra nem tarthat számot. E' színműt ezen szempontból tekintvén, következő erkölcsi tanuságot, következő tragica' elemet vonhatunk ki belőle: „A' gyermekekre, midőn még kicsinyek, jól kell vigyáznunk, ne hogy ellopassanak; mert ha ellopatnak, könnyen gonosz emberek' kezeibe jutnak, 's ekkor senki nem segíthet rajtok.“ A' fátumot akarta a' szerző elénk állítni; de vagy nem érté azt, vagy nem tudott bánni vele, 's praedestinato lett belőle. E' praedestinato ezen lapok' egyik bírálatában már említve volt; de nálunk sokkal inkább felületén jár az írók' nagy része mind annak, minek mélyében kellene fürkésznie, sem hogy olly útmutatásokat — nem mondom örömmel, de — készséggel fogadna, mellyek őt művei körül mélyebb fürkészetekre kényszerítenék; úgy vélik a' jámborok: mi a' philosophia' dolga, az nem a' drámaírásé. 'S ez igaz volna különben, csak azon kis észrevételke rontja le az egész balvéleményt, hogy a' dráma maga a' lélek' philosophiája. Nincs itt szó metaphisicarul 's ollyasokrul, mik a' csillagokban járnak, midőn az emberi lélek' égén kellene fürkésztetniük, de van az erkölcsi philosophiáról, melly az aestheticának alapját teszi. A' költészetre 's különösen a' drámára nézve legényegyesb különsg a' fatum és praedestinato közt ez: amaz ellen küzdeni lehet, ez ellen nem; — 's ez az arra nézve, mit tragicumnak nevezünk, minden. Eppen ez okból mondhatatik Zrinyi halála is nem tragica' tárgyának. Szeretem a' dolgokat minél jobban megmagyarázni; ve-gyik tehát anyagi 's szembeszökő példában fontolóra a' dolgot. Itt egy pár hős küzd pallossal egymás ellen: amott a' hóhér' pallosa lebeg egy elítéltnek feje felett. Aman-nál küzdés van, ennél nyugalom, 's legyen bár egy fél-isten, egy Hercules, ki ellen egy gyenge ember viaskodik, buktában tragicum van mégis, mert nagyobb lelki vagy testi erővel a' csapástól megszabadulhatott volna, 's éppen e' megszabadulhatás 's egy hatalmas erő' sulya alatt mégis megbukni kénytelenség, ez adja a' tragicumot, holott a' minden küzdés nélküli megbukás hasonlít a' féreg' halálához, melly a' járókelő' talpa által békén agyonnyomatik, hasonlít az elítélt' halálához, kit sorsától semmi küzdés meg nem szabadít. — Tragica' elemet lehetne még e' színmű emberei közt Marótbán és Idában keresnünk; amabban tán azért, mivel a' kit megtalálni küzdött, hogy vele éljen és örüljön, az midőn megtaláltatik, fájdalommal tetézi őt; ebben tán azért, mivel megtátorodott szerelme lesz kinainak kútforrása. Marót' cselekedeteinek két fő rugója van: a' szeretet öcsese iránt, és a' szerelme'féléti boszu. Mik amabból erednek, nagy-részt kívül esnek a' darab' folyamán, 's itt leginkább a' boszu' munkálatát látjuk. E' boszu indulat, 's a' szenvedelmek, mellyek koronkint Marót' lekléből kifakadoznak, olly kimondatahan gyermeki csestellé vannak főtve, hogy az olvasó' keblében méltán keletkezhetik egy harmadik tragica' érzés — fájdalom, egészen a' szerző' calculusán kívül eső —, látván t. i. nagy merényre iparkodni olly szük lelket, melly a' merény' kivívására nincs alkotva, vagyis látván: tragodiát írni akarni Vörösmartyt, ki tragodiáirásra nincs alkotva.

(Folytatása következik.)